

AKADEMIK TADBIRKORLIK: TA'LIM MUASSASALARINING IQTISODIY MUSTAQILLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Baboyeva Iroda Ubaydullayevna

Buxoro innovatsiyalar universiteti II bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada akademik tadbirkorlik tushunchasi, uning ta'lim muassasalarida iqtisodiy mustaqillikni oshirishdagi o'rni hamda rivojlantirish mexanizmlari tahlil qilinadi. Akademik tadbirkorlik orqali oliy ta'lim muassasalari o'zining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash, innovatsion g'oyalarni tijratlashtirish hamda ta'lim sifati va ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshirish imkoniyatiga ega bo'lishi mumkin. Maqolada ta'lim muassasalarining tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish yo'llari, global tajribalar va O'zbekiston sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: akademik tadbirkorlik, oliy ta'lim muassasalari, iqtisodiy mustaqillik, innovatsiya, tijratlashtirish, ta'lim sifati oshirish, startaplar, texnologiya transferi.

Zamonaviy dunyoda oliy ta'lim muassasalari nafaqat ta'lim beruvchi va ilmiy tadqiqot olib boruvchi institutlar sifatida, balki iqtisodiy subyektlar sifatida ham qaralmoqda. Ta'lim muassasalarining iqtisodiy mustaqilligini ta'minlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. An'anaviy moliyaviy manbalar, jumladan, davlat budjeti, grantlar va homiylik mablag'lari ko'p hollarda ta'lim muassasalarining barcha ehtiyojlarini qoplashga yetarli bo'lmaydi. Shu sababli akademik tadbirkorlik tamoyillarini tatbiq etish, ta'lim muassasalarining o'zini o'zi moliyalashtirish tizimini shakllantirish va iqtisodiy barqarorlikni oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Akademik tadbirkorlik – bu ta'lim muassasalarida ilmiy-innovatsion g'oyalarni tijratlashtirish, startaplar yaratish, texnologiya transferi va hamkorlik asosida daromad keltiruvchi faoliyatlarni rivojlantirishni anglatadi. Ushbu faoliyat nafaqat ta'lim muassasalarining iqtisodiy mustaqilligini oshiradi, balki ta'lim sifati va ilmiy izlanishlar samaradorligini ham oshirishga xizmat qiladi.

Maqolaning asosiy maqsadi – akademik tadbirkorlikning mohiyati, uning ta'lim muassasalaridagi o'rni va iqtisodiy mustaqillikni oshirishdagi samarali usullarini ko'rib chiqish, shuningdek, O'zbekiston sharoitida amalga oshirish mumkin bo'lgan mexanizmlarni tahlil qilishdan iborat.

Akademik tadbirkorlik tushunchasi zamonaviy ta'lim muassasalarining iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Akademik tadbirkorlik modeli oliy ta'lim muassasalarining ilmiy salohiyatidan samarali foydalanish va ilmiy ishlanmalarni tijratlashtirish orqali daromad olishiga imkon yaratadi. Bugungi kunda dunyoning yetakchi universitetlari akademik tadbirkorlikni rivojlantirish orqali o'z mablag'larini mustahkamlab, tadqiqot faoliyatlarini moliyalashtirishga erishmoqdalar.

Akademik tadbirkorlikning asosiy yo‘nalishlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish – Universitetlarda yaratilgan ilmiy innovatsiyalarni sanoatga joriy qilish va tijorat asosida sotish. – Patentlar, litsenziyalar va intellektual mulk huquqlaridan foyda olish.

2. Startap va spin-off kompaniyalar yaratish – Ilmiy tadqiqot natijalari asosida yangi biznes subyektlarini tashkil etish. – Akademik tadqiqotchilar va talabalarning tadbirkorlik loyihalarini qo‘llab-quvvatlash.

3. Tijoriy xizmatlar va konsalting faoliyati – Universitet professorlari va ilmiy xodimlari tomonidan konsalting xizmatlarini ko‘rsatish. – Korporativ sektor bilan hamkorlikda tadqiqot loyihalarini amalga oshirish.

4. Xususiy sektor bilan hamkorlik – Universitetlar va sanoat korxonalari o‘rtasida hamkorlik aloqalarini o‘rnatish. – Qo‘shma tadqiqot laboratoriyalari va innovatsion markazlar yaratish.

Dunyoning rivojlangan davlatlari, jumladan AQSh, Buyuk Britaniya va Germaniyada akademik tadbirkorlik samarali rivojlangan bo‘lib, bu davlatlarda universitetlar iqtisodiy jihatdan mustaqil faoliyat yuritmoqda. Masalan, AQShning Stenford va MIT universitetlari startaplar yaratish, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish orqali katta daromad olishga erishgan.

O‘zbekiston sharoitida akademik tadbirkorlikni rivojlantirish bo‘yicha quyidagi strategiyalarni amalga oshirish mumkin:

- Universitetlarning innovatsion va tadbirkorlik ekotizimini rivojlantirish.
- Startap inkubatorlari va texnologik parklarni tashkil etish.
- Xususiy sektor bilan hamkorlikni kuchaytirish.
- Ilmiy tadqiqotlarni tijoratlashtirish tizimini yaratish.
- Ta’lim muassasalarida tadbirkorlik madaniyatini shakllantirish.

Ushbu chora-tadbirlar O‘zbekistonda oliy ta’lim muassasalarining iqtisodiy mustaqilligini oshirishga va ilmiy innovatsiyalarni amaliyotga joriy etishga xizmat qiladi.

Xulosa. Akademik tadbirkorlik bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarining iqtisodiy mustaqilligini ta’minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish, startap va spin-off kompaniyalar yaratish, xususiy sektor bilan hamkorlik qilish orqali ta’lim muassasalari o‘zining moliyaviy resurslarini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo‘ladi.

O‘zbekistonda akademik tadbirkorlikni rivojlantirish uchun huquqiy bazani takomillashtirish, universitetlarda innovatsion ekotizim yaratish, startap madaniyatini rivojlantirish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Akademik tadbirkorlik orqali ta’lim sifati, ilmiy izlanishlar samaradorligi va oliy ta’lim muassasalarining global maydondagi raqobatbardoshligi oshadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. Routledge.
2. Clark, B. R. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation*. Pergamon Press.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta’lim tizimini rivojlantirish strategiyasi” to‘g‘risidagi farmoni.
4. Stenford universitetining innovatsion startap ekotizimi bo‘yicha rasmiy hisobotlari.
5. O‘zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligining ilmiy-innovatsion loyihalari bo‘yicha ma’lumotlari.

